

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

KONSERVASYON UYGULAMALARI

Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı

Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi

Umûmî Koleksiyon - 8056

Kur'ân-ı Kerîm

Gülşah BIÇAKÇI

2017

ESER HAKKINDA

Eser bir Kur'ân-ı Kerîm nüshasıdır. Hat sanatının önemli isimlerinden Yâkût el-el-Müsta'sımî (ö. 698/1299) 'nin öğrencisi, Abdullah Ergun el-Kâmilî tarafından muhakkak hattıyla yazılmış olup; zahriye tezhibinde ve sûre başlarında serlevha yazıları Kûfî hatt iledir. Derkenarlarda farklı kıraatlere dair haşiyeler mevcuttur. Eser Hicrî 738 (M. 1337/1338) yılında istinsah edilmiştir.

Abdullah Ergun el-Kâmilî, Bağdatlıdır. Ergun lakabı babasının Arap, annesinin Türk olması sebebiyle kendisine verilmiştir. Yâkût el-Müsta'sımî'nin aklâm-ı sitteyi öğrettiği yedi hattattan biri olması yönüyle önemli hattatlar arasında yer almaktadır. Ölüm tarihi ile ilgili ihtilaf söz konusu olup Tuhfe-i Hattâtîn'de 742 (1341), Hatt u Hattâtân'da ise 744 (1343) yılı zikredilmektedir. Muhakkak hattı ile şöhret sahibi olmuştur. Hatt u Hattâtân'da verilen bilgiye göre yirmi dokuz mushaf-ı şerif ve Bağdat'ta iki medresenin kitâbesini yazmıştır¹.

¹ Serin, M., ABDULLAH ERGUN, DİA I, İstanbul, 1988, s. 101-102

MÜHÜR VE DİĞER KAYITLAR

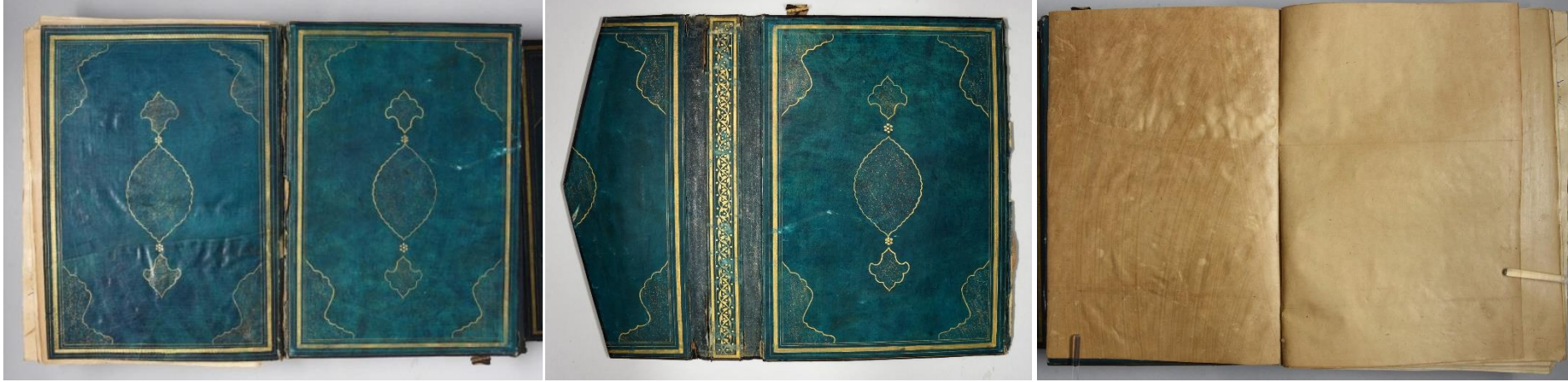
Eserde herhangi bir mühür bulunmamaktadır. Zahriye tezhibi içerisinde; 1b. üst levhada “innehu le-kur’ânun kerîm”, 2a. üst levhada “fî kitâbin meknûn” , 1b. alt levhada “lâ yemessuhû ille’l-mutahherûn” , 2a. alt levhada “tenzîlun min rabbi’l-âlemîn” yazılıdır. (Kur’ân-ı Kerîm 56/77-80: “Şüphesiz bu, değerli bir Kur'an'dır. Korunmuş bir kitaptır. Ona ancak temizlenenler dokunabilir. O, âlemlerin Rabbinden indirilmiştir.”)

289b üst levhada; “zehhebehû Muhammed”, alt levha; “bin Seyfuddîn en-nekkâş” (beraber okunduğunda: “tezhîbini nakkaş Seyfeddin oğlu Muhammed yaptı”) yazılıdır. Müzehheb çerçeve içerisindeki ketebe kaydında “sadekallâhu’l-‘azîm ve sadeka rasûluhu’l-kerîm, ferağa min kitâbeti’l-hatmeti’s-şerîfe bi-‘inâyeti’l-kerîm ve husn-i tevfikihî ed’afi ‘ibâdillâhi te’âlâ ve ehvecihim ilâ ‘afvihî ve meğfiratihî Ergûn el-Kâmilî hamiden ve musalliyen ‘alâ nebiyyihî Muhammedin ve âlihî, fî yevmi’l-isneyn râbia ‘ışrîn safer hutime bi’l-hayr ve’z-zafer min seneti semânin ve selâsîn ve seb’a mie” yazılıdır.

Eserin kapakları, 23,5 x 33,5 x 0,3 cm. ölçülerine sahiptir. Cildi, 18. yüzyılda geçirdiği onarım esnasında tümüyle yenilenmiş olup, sırt ve kolon dikişleri yeniden yapılmış, şirazeleri örülmüş ve esere kapak içi derisi ve yan kâğıtlar eklenmiştir. Ayrıca metnin baş, etek ve ağız kısmına altın ile yapılmış kenar süslemeleri de bu döneme aittir. Metin kısmında yer alan sûre başı tezhiplerinin bazıları yine aynı dönemde gerçekleştirilen onarımda yapılmıştır. Eserin cildi koyu kahverengi deri üzerine ipek kumaş ile çahargûşe tekniğine uygun olarak yapılmıştır. Üzerinde çiçek motifleri bulunan ipek kumaş bu tekniğe uygun olarak ön ve arka kapak ile mıklep üzerinde yer almaktadır. Kapaklar ile mıklebin dış kısmında, tekstili çevreleyen deri üzerinde altın kullanılarak yapılmış bordürlerde el aletleriyle yapılmış süslemeler ve alttan ayırma tekniğinde yapılmış üç iplik rûmî motifleri görülmektedir. Eserin sertabının dış kısmında bir ayet ("lâ yemessuhû ille'l-mutahherûn" (Kur'ân-ı Kerîm 56/79)) yer almaktadır. Eserin sırt derisi üzerine altın ile serpme zerefşan süsleme tekniği uygulanmıştır.

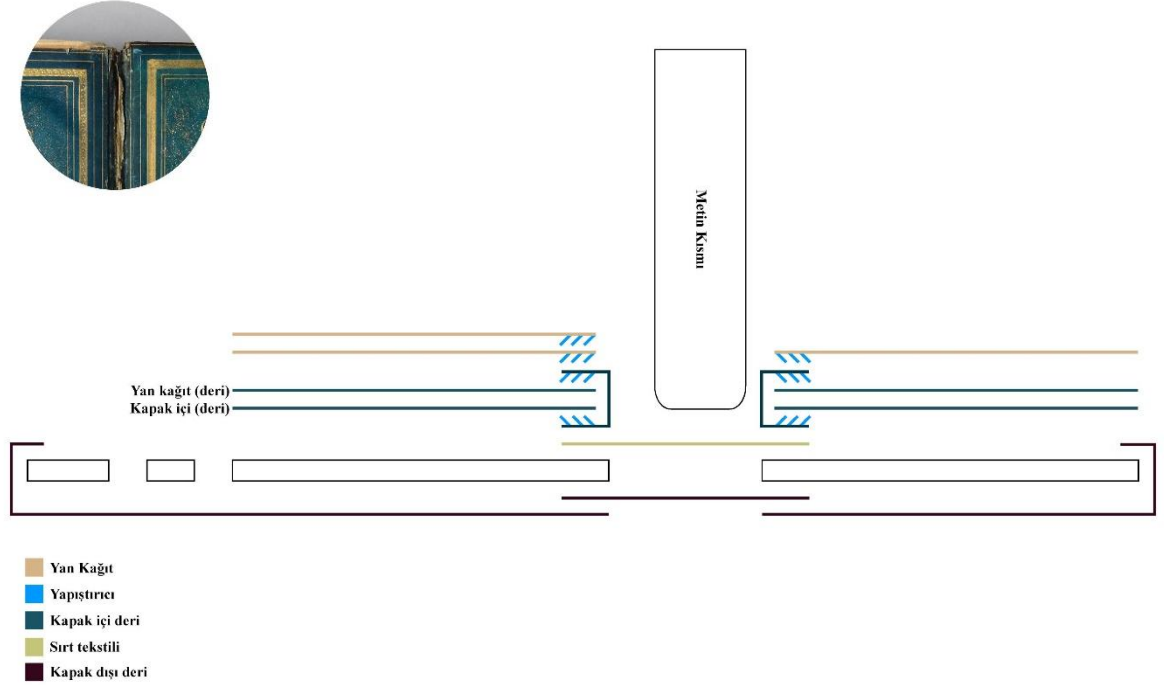
CİLT

Eserin ön kısmında 2, arka kısmında ise 3 adet yan kâğıt bulunmaktadır. Eserin kapak içleri ve buna bağlı olan yan kâğıtları ile sertap ve mıklep içi yeşil renk deri ile kaplanmıştır. Yeşil renk derinin üzerindeki şemse, salbek ve köşebentler, yazma tekniğine uygun olarak altın kullanılarak bezenmiş ve bu alanlara kalbur zerefşan süsleme tekniği uygulanmıştır. Eserin, diğer yan kâğıtları odun hamurundan yapılmış olup, herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Kapak ve Sırt Detayları

Hem ön hem de arka kısımda yer alan ve kapak içi kâğıtları ile yan kâğıtları birbirine bağlayan yeşil deri köstek, aynı zamanda diğer yan kâğıtların da bağlantısını sağlamaktadır.

DİKİŞ - ŞİRAZE

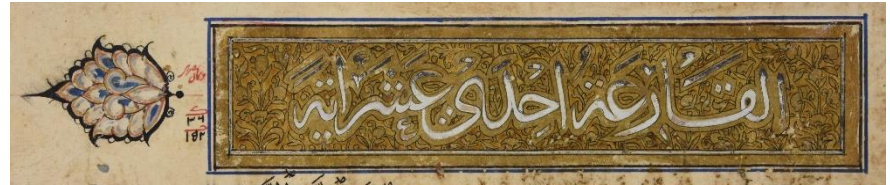
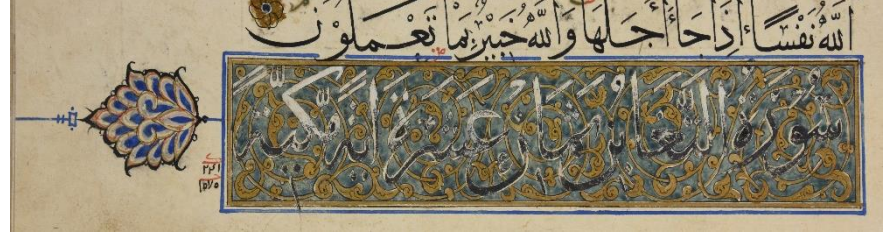
Eserin sırt dikişi sarı renk iplikle üç duraklı zincir dikişi tekniğiyle yapılmıştır. Sırt ve kolon kısmına yakın yerlerde birden fazla dikiş deliği gözlenmiştir. Buradan yola çıkılarak eserin önceden onarım geçirdiği anlaşılmıştır. Şirazeleri yeşil ve altın tonlarındaki ipe balık sırtı tekniğinde örülmüştür.

METİN

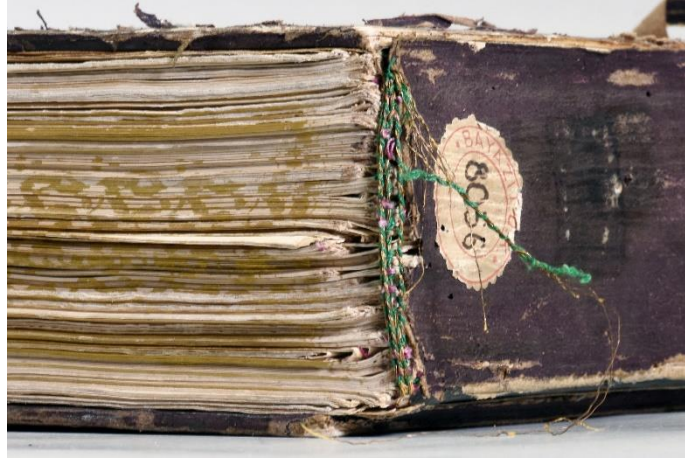
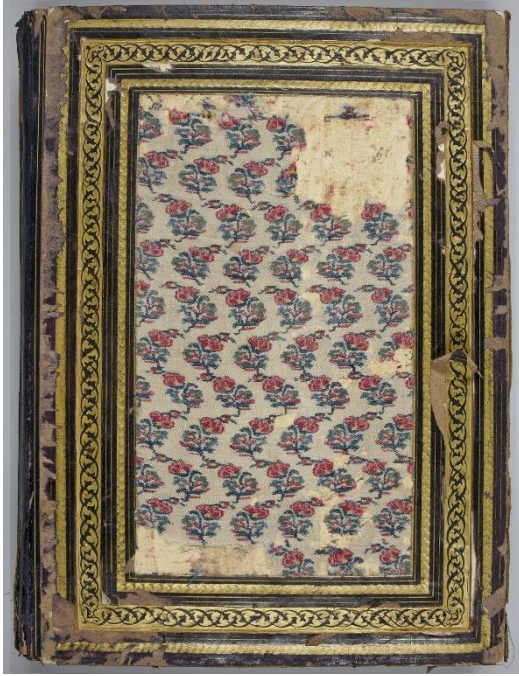
289 varak, 29 formadan oluşan metin kısmı, 13 satır düzeninde oluşturulmuş ve karbon mürekkebiyle yazılmıştır. Metin kısmında kullanılan kâğıt, el yapımı doğu kâğıdı olup kâğıdın lif yönü sırta diktir. Kâğıt hamuru heterojen yapıdadır. Kâğıt kalınlıkları 0,13 mm ile 0,23 mm arasında değişmektedir. Eserin metin kısmında süsleme olarak zahriye, serlevha ve sûre başı tezhipleri, metin aralarındaki duraklar, kenar kısımlarındaki madalyonlar bulunmaktadır. Tezhibinde geometrik desenlerin uygulandığı çift zahriye sayfalarında, rûmî motifler ve hatâyî grubundan motiflere yer verilmiştir. Renklerin daha canlı ve çeşitli olduğu münhani motifinin başarılı bir şekilde kullanıldığı göz önünde bulundurulduğunda tüm bu özelliklerin İlhanlı dönemine işaret ettiği düşünülmektedir.

METİN

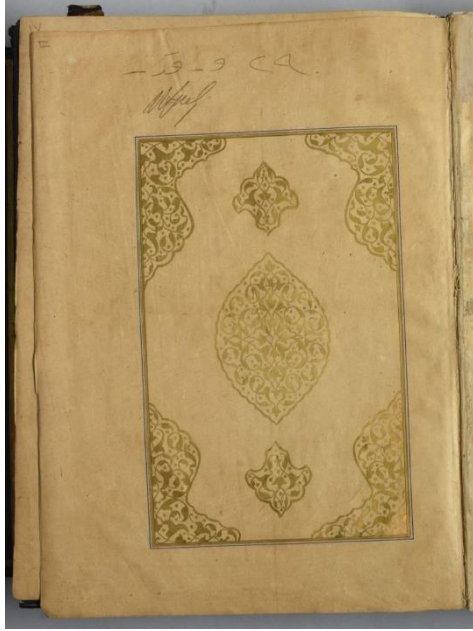
Kur'ân-ı Kerîm nüshasında 114 adet sûre başı tezhibi bulunmaktadır. Tamamı birbirinden farklı olan sûre başı tezhiplerindeki desen zenginliği eseri özel kılan diğer bir unsurdur.

ESKİ ONARIMLAR - CİLT

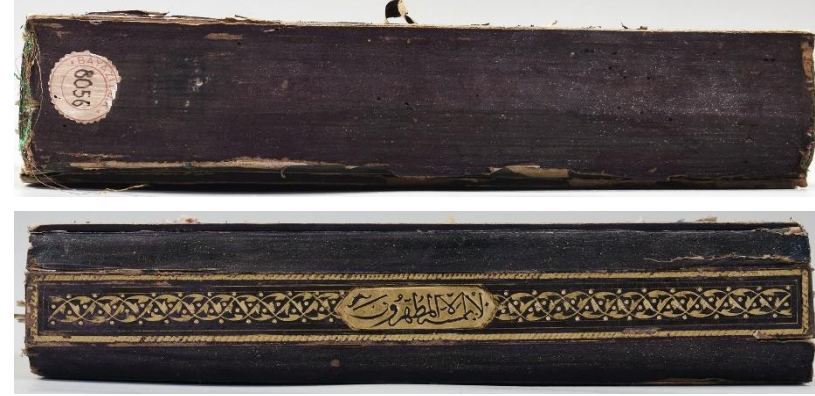
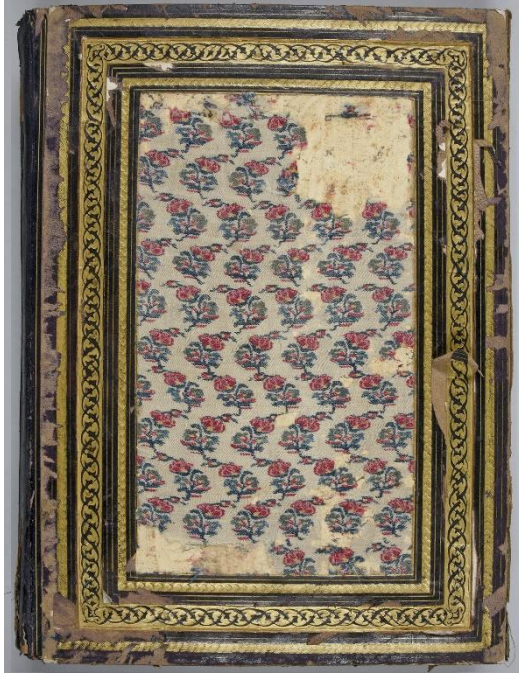
Eserin metin kısmı ve cildinin dönem özelliklerinin kıyaslandığında ve eserin geçirdiği onarımlar göz önünde bulundurulduğunda cildin metin kısmıyla aynı döneme ait olmadığı ve eserin 18. yüzyılda geçirdiği onarımla tümüyle yenilendiği anlaşılmaktadır. Bu onarım esnasında sırt ve kolon dikişleri yeniden yapılmış, şirazeleri örülmüş, esere kapak içi derisi ve yan kâğıtlar eklenmiştir. Ayrıca metnin baş, etek ve ağız kısmına altın ile kenar süslemeleri de bu dönemde yapılmıştır.

ESKİ ONARIMLAR - METİN

Üzerinde altın ile yapılmış süslemenin yer aldığı III varak numaralı yan kâğıt, 18. yüzyılda yapılan onarımda eklenmiş olup; 289a'da yer alan ikinci sûre başı tezhibindeki mavi renk de yine bu onarım esnasında uygulanmıştır.

BOZULMALAR - CİLT

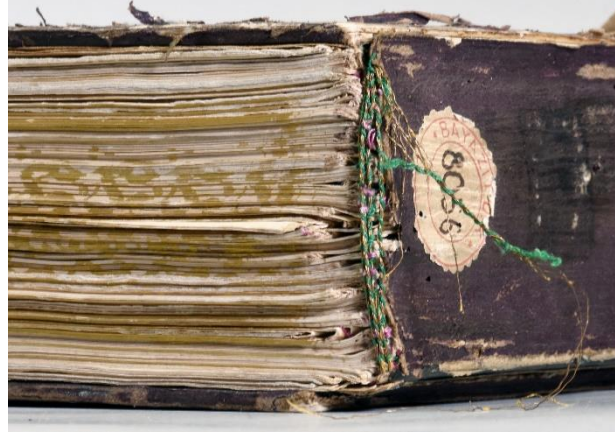
Eserin muhat payları bulunmamaktadır. Arka kapağı, sertabı ve miklebi, yekpare olarak eserden ayrılmıştır. Ciltte deri kayıpları, aşınmalar, soyulmalar görülürken, kapaklar ve miklebin üzerinde yer alan tekstilde parça kayıpları tespit edilmiştir. Dudak paylarının iç ve dış kısımlarında yırtılmalar görülmüştür.

BOZULMALAR - METİN

Eserin sırt ve kolon dikişlerinde meydana gelen kopmalar nedeniyle formların dağıldığı görülmüştür. Bununla birlikte eserin baş, etek ve ağız kısmındaki altın ile yapılmış kenar süslemelerinin görsel olarak bütünlüğü bozulmuştur.

BOZULMALAR - METİN

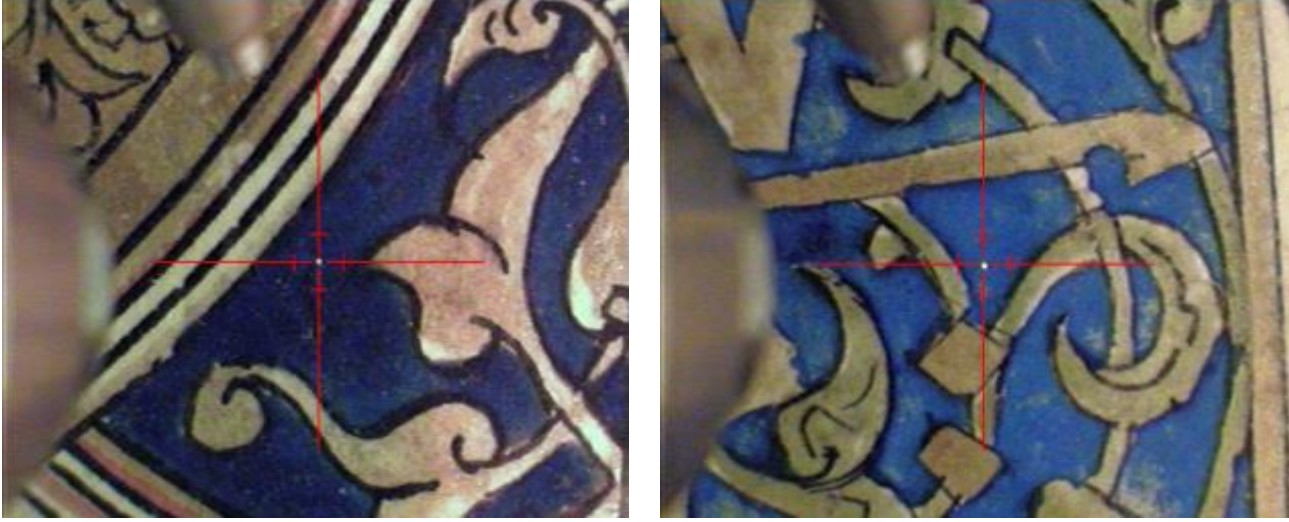

Eserin ilk ve son varaklarında gereğinden büyük eski onarım kâğıtları kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca bu tekli varakların eski onarımında sırt kısımlarından yapıştırılarak birleştirildiği, bu yüzden de tam olarak açılmadığı tespit edilmiştir. Eserin özellikle etek kısmındaki şirazesinde büyük oranda kayıplar ve dağılmalar mevcuttur.

ANALİZLER

Konservasyon çalışmalarına başlanmadan önce eserin belirli sayfalarında pH ölçümü yapılmış, 6.96-6.97 aralığında değerler tespit edilmiştir. Mikroorganizma varlığının tespiti için eserden alınan örneklerde yapılan mikroskopik incelemelerde herhangi bir üreme gözlenmemiştir. Metin kısmında mürekkep ile süsleme alanlarındaki altın ve pigmentlerin tespiti için ise XRF ve Raman spektroskopisi ile incelemeler yapılmıştır.

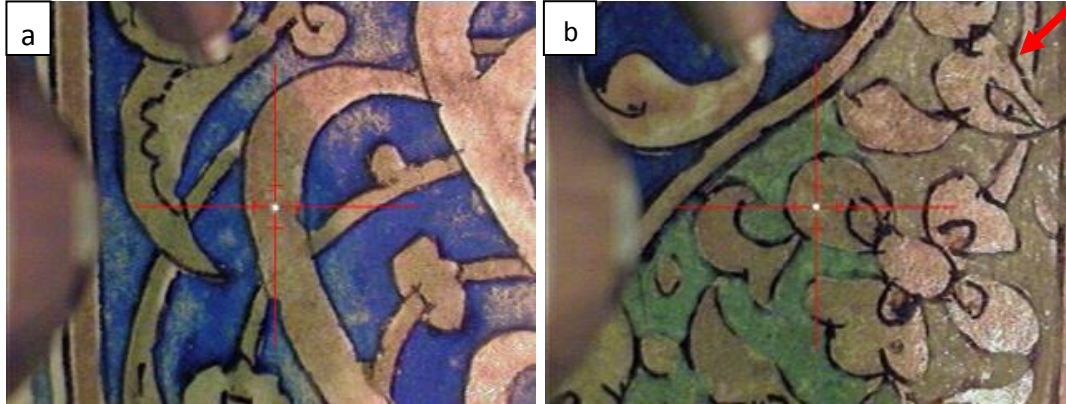
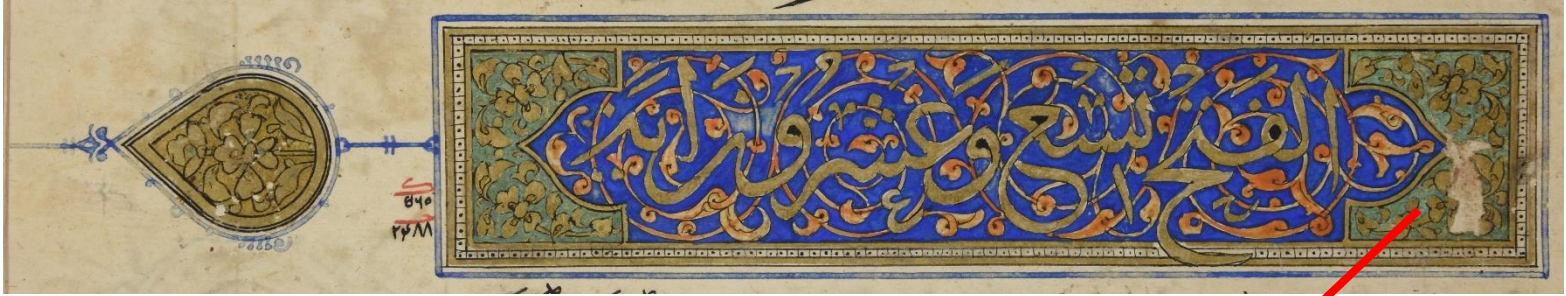
ANALİZLER - XRF

Lacivert-mavi süsleme analiz noktası görüntüsü

Spektrumlardan yola çıkılarak lacivert süslemenin lapis lazuli (sülfür içeren sodyum alüminyum silikat) veya indigo ile hazırlanmış olma olasılığı öngörülmüştür. Hemen hemen her spektrumda düşük sinyalde tespit edilen Si (silisyum) varlığı lapis ihtimalini güçlendirmektedir. Pb (kurşun) varlığı ise mavi rengin lacivert ile kurşun beyazının (üstübeç: $2\text{PbCO}_3 \cdot \text{Pb(OH)}_2$) karıştırılmasıyla elde edilmiş olabileceğini göstermektedir.

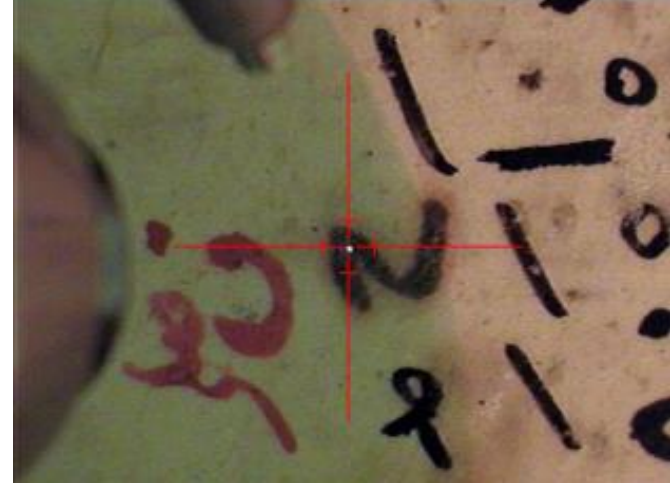
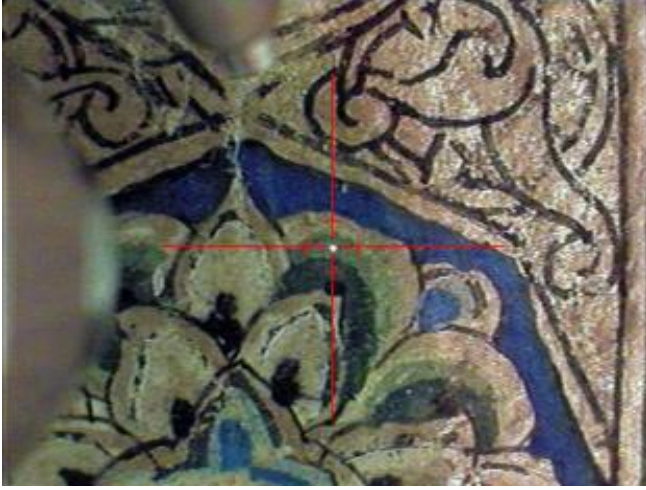
ANALİZLER - XRF

a)261b, b)240a sayfası altın süsleme analiz noktası görüntüsü

Altın renkli süsleme analiz noktalarının neredeyse tümünde (240a hariç) minör element olarak Au (altın) tespit edilmiştir. 240a sayfasının altın renkli süslemesinde ise Au (altın) majör element olarak belirlenmiştir.

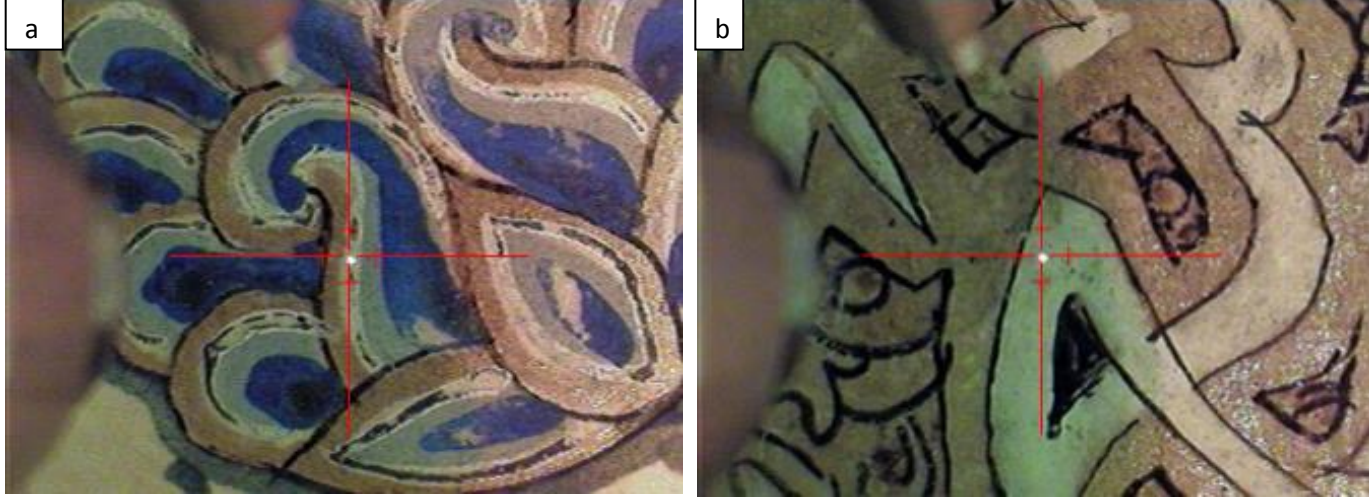
ANALİZLER - XRF

Yeşil süsleme analiz noktası görüntüsü

Atmosferik koşullarda tespiti oldukça güç olan S (kükürt) pikinin yeşil alanlarda belirgin olduğu görülmüştür. Buradan hareketle yeşil rengin organik mavi bir boyarmadde (indigo, lapis vs) ile orpiment veya realgar pigmentinin karışımından elde edilmiş olabileceği düşünülmüştür.

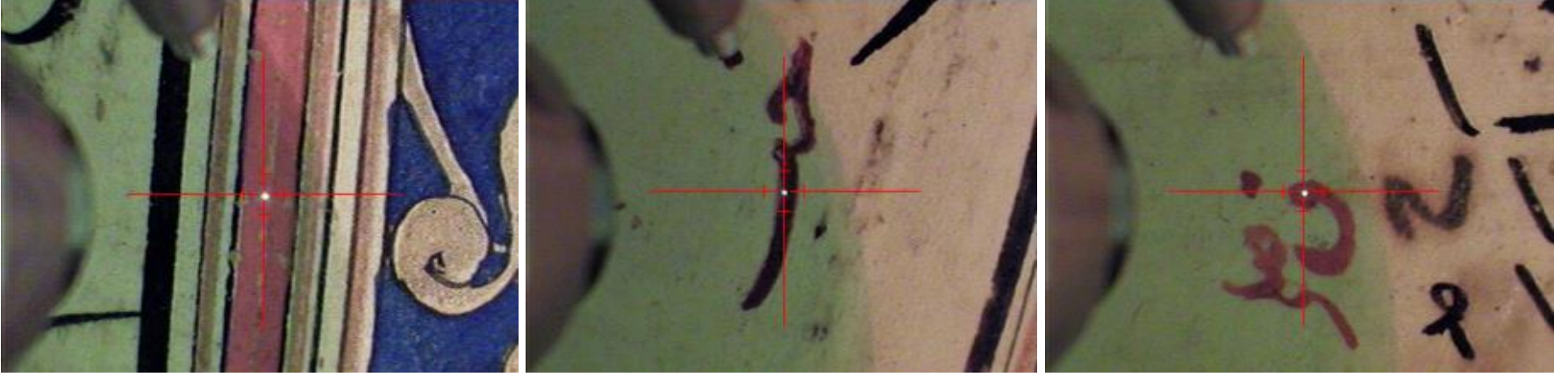
ANALİZLER - XRF

a) 161a, b)229a sayfası beyaz süsleme analiz noktası görüntüsü

Şekil a'da yer alan beyaz süslemede majör element olarak Ca (kalsiyum) tespit edilmiştir. Beyaz süslemenin bir kalsiyum bileşiği (ör: CaCO_3 - kalsiyum karbonat (kalsit), CaSO_4 - kalsiyum sülfat veya Ca(OH)_2 - kalsiyum hidroksit, vb.) ile hazırlandığı düşünülmüştür. Şekil b'de ise, majör element olarak Pb (kurşun) tespit edilmiştir. Kurşun varlığının kurşun beyazının (üstübeç: $2\text{PbCO}_3 \cdot \text{Pb(OH)}_2$) kullanımından kaynaklandığı düşünülmüştür.

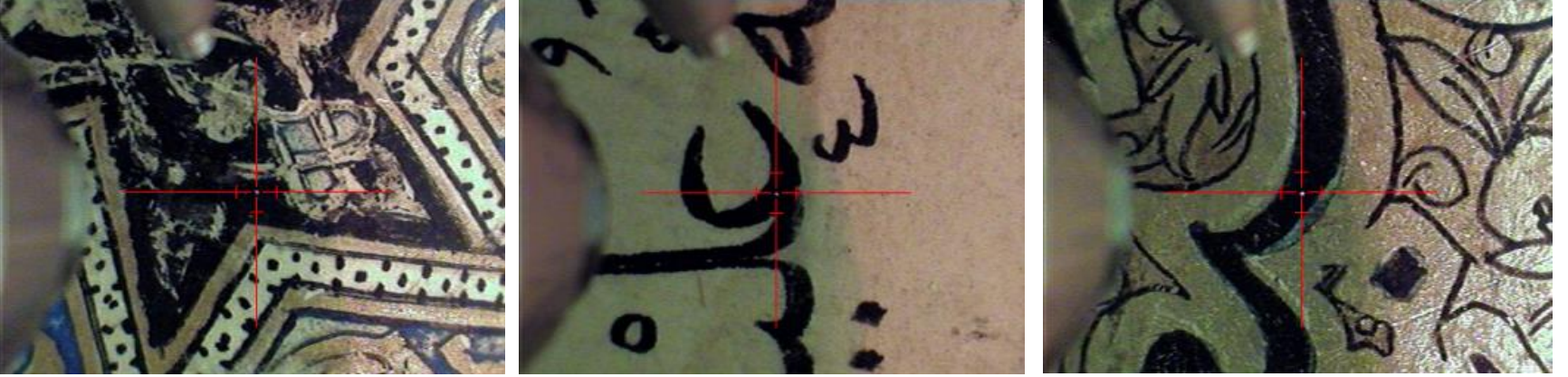
ANALİZLER - XRF

Kırmızı süsleme ve kırmızı mürekkep XRF spektrumu

Kırmızı süsleme ve mürekkep alanlarında majör element olarak Hg (civa) tespit edilmiştir. Hg (civa) varlığının HgS kimyasal formülüne sahip vermilion (cinnabar) kaynaklı olduğu düşünülmüştür.

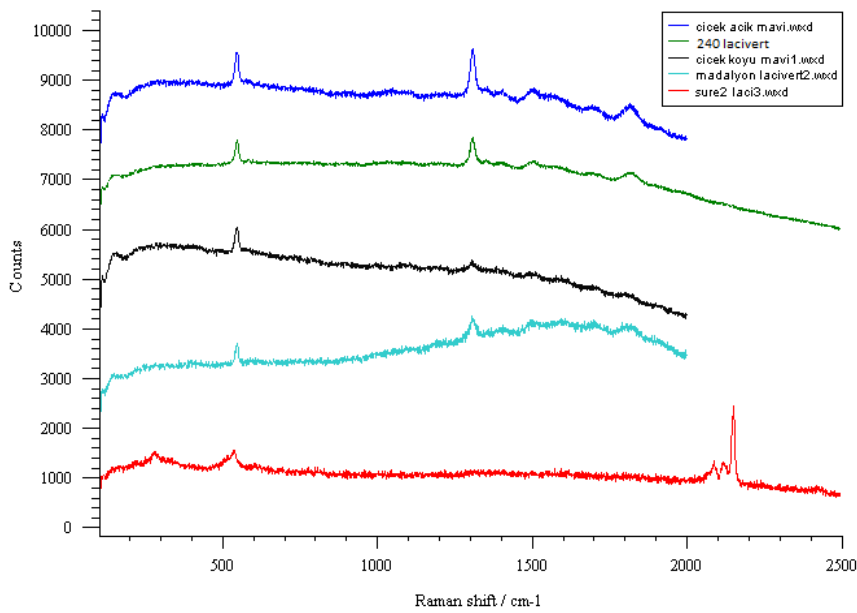
ANALİZLER - XRF

Siyah süsleme ve siyah mürekkep XRF spektrumu

Siyah mürekkep ve süsleme alanlarının spektrumları hemen hemen aynıdır. Bu spektrumlarda majör element olarak Ca (kalsiyum) tespit edilmiştir. Buradaki siyah alanların karbon (is) mürekkebi kullanılarak renklendirildiği düşünülmüştür.

ANALİZLER - RAMAN

289a ikinci sûre başında belirlenen noktalara ait Raman spektrumu

Eserin 289a sayfasında yer alan ikinci sûre başındaki lacivert renk analizinde 281 cm^{-1} 'de zayıf, 538 cm^{-1} 'de orta, $2091\text{-}2117\text{ cm}^{-1}$ 'de orta ve 2153 cm^{-1} 'de çok güçlü bantlar tespit edilmiştir. Elde edilen spektrum Prusya mavisi pigmenti ile eşleşmektedir. Nüshanın istinsah tarihi Miladî 1337'dir. Eser 18.yy başlarında onarım görmüştür. Eserin 289. varlığında da onarımlar mevcuttur. Prusya mavisi 1704 yılında sentezlenen bir sentetik boya olması nedeniyle eserin orijinalinde bulunması mümkün değildir. Tahminen eserin restorasyonu esnasında lacivert kısmın onarımında eserde kullanılan lazurit pigmenti yerine Prusya mavisi kullanılmıştır.

ANALİZLER - RAMAN

Renk	Pigment
Koyu yeşil	Orpiment ve indigo
Açık yeşil	Orpiment
Lacivert	Lazurit ve Prusya Mavisi
Kahverengi /bordo	Kurşun kırmızısı
Yavruağzı	Kurşun kırmızısı
Siyah	Karbon siyahı (is)
Kırmızı	Vermilion

KONSERVASYON KARARLARI

Yazılı ve görsel belgelemesi tamamlanan eserin detaylı olarak durum değerlendirmesi yapılmış, aşağıdaki konservasyon işlemlerine karar verilmiştir.

- Eserin cildinin geçirdiği onarımda yeniden yapılmasına rağmen nitelikli malzemeden yapılmış olması, sağlam durumda olması ve belli bir dönemi yansıtacak şekilde metin kenarlarındaki altın süsleme unsurları, şirazeleri ve kapak içlerindeki altın süslemeleriyle bir bütünlük oluşturması gibi sebeplerden dolayı mevcut cildin korunması ve onarılarak kullanılması,
- Sırt ve kolon dikişlerinin büyük ölçüde kopuk ve kayıp, şirazelerin dağılmış, arka kapağının tümüyle ayrılmış, sırt derisinin ise yıpranmış olmasından dolayı cilt ile metin kısmının birbirinden ayrılarak onarımının yapılması,
- Ciltte yer alan ipek kumaşın eksik kısımlarının nötr bir renkle renklendirilmiş Japon kâğıdı kullanılarak tamamlanması,
- Metin kısmının ayrılması esnasında yapılan forma çiziminde, formaların, eski onarım esnasında düzensiz hale geldiği ancak metin kısmının asıl halinde beşli forma düzenine sahip olduğu anlaşıldığından revize forma çizimi yapılarak, bu çizim doğrultusunda onarımın gerçekleştirilmesi,
- Metin kısmında özellikle ilk ve son varaklarda bulunan onarım kâğıtlarının esere fazla yük bindirmesi sebebiyle hasarsız çıkarılabilecek durumda olanların eserden uzaklaştırılması,
- Eserin baş ve özellikle etek bölümünde yer alan ve büyük ölçüde kayıp ve dağılmış durumda olan şirazesinin onarılarak kullanılmasına karar verilmiştir.

KONSERVASYON - METİN

Eserin metin ve cilt kısmı mekanik olarak birbirinden ayrılarak forma çizimi yapılmıştır. Metin kısmının kuru temizlik işlemi hamur silgi ve yumuşak uçlu fırça kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

KONSERVASYON - METİN

Sayfaların sırt kısmındaki yapıştırıcı kalıntıları temizlenmiş, ardından bazı sayfalardaki gereğinden büyük ve sayfaya yük bindiren onarım kâğıtları metil selüloz kullanılarak eserden uzaklaştırılmıştır. Özellikle tezhipli sayfaların kenarlarında yer alan onarım kâğıtlarının üst üste uygulandığı tespit edilmiş, bu kâğıtlardan hasarsız uzaklaştırılabilecek olanlar çıkarılmıştır.

KONSERVASYON - METİN

Sayfaların sırt kısmında gerek dikişlerin yırtılmasından kaynaklanan gerekse çıkarılan fazla onarım kâğıtları sebebiyle açığa çıkan eksik ve yırtık kısımlar, Japon kâğıdı (Nao RK17-19g/m²-0,07mm ve Gampi 0,03-12g/m²) ile tamamlanmış ve sağlamlaştırılmıştır. Revize edilen forma çizimi doğrultusunda eserin büyük bir kısmında, her bir formanın en dışındaki varaklar sırttan bütün halde tamamlanarak birleştirileceğinden, bir önceki varaklar referans alınarak Japon kâğıdı (Nao RK17-19g/m²) ile tamamlama yapılmıştır.

KONSERVASYON - METİN

Metin kısmının onarım işi bittikten sonra iki duraklı zincir dikişi tekniği ile tüm formalar birleştirilmiş, eserin mevcut sırt tekstili zayıf durumda olduğu için, yeni sırt tekstili yapıştırılmıştır. Ardından kolon dikişi yapılmıştır.

KONSERVASYON - METİN

Eserin özellikle etek bölümündeki şirazesı kayıp ve dağılmış durumda olup; baş bölümündeki şirazesinin ise kolon dikişlerine ihtiyacı olduğundan, mevcut renkler baz alınarak akrilik boyalarla renklendirilmiş ibrişim ile sağlamlaştırmak amacıyla şirazelere kolon dikişleri eklenmiştir. Etek kısmındaki şiraze yerine yerleştirilmeden önce dağılmasını önlemek için nişasta ile Japon kâğıdı üzerine yapıştırılmıştır. Eserde mevcut yerlerine yerleştirilen her bir şirazenin yeni kolon ipleri tek tek iğne yardımıyla kolon dikişi gibi sırttan geçirilerek nişasta ile sırt tekstili üzerine yapıştırılmıştır. Ancak etek bölümünde yer alan şirazenin esere yerleştirildikten sonra hala kondüsyonunun zayıf olduğu görülmüştür. Bu sebeple renklendirilen iplikler ile etek şirazenin yeşil örgülerinin üzerinden kolonlar geçirilerek tekrar sağlamlaştırma işlemi yapılmıştır.

KONSERVASYON - CİLT

Ön ve arka kapaklardaki soyulan deri katmanları, nişasta ile yapıştırılmış, tüm deri kaybı olan kısımlar metal kompleks anilin boyalar ile mevcut cilt rengine uygun renklendirilen yeni keçi derisi kullanılarak tamamlanmıştır.

KONSERVASYON - CİLT

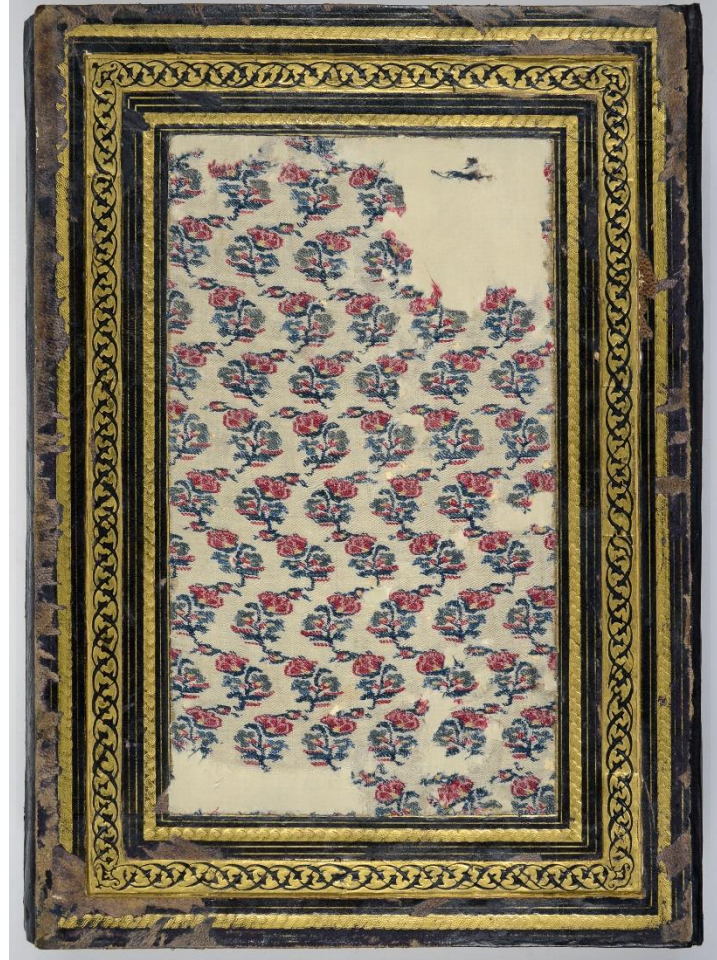
Cildin iç kısmında yer alan muhat ve dudak paylarındaki yeşil renkli deri kaybı olan kısımlar da renklendirilmiş deri ile tamamlanmıştır. Cildin dış kısmındaki eksik deri kısımlar da aynı şekilde tamamlanmıştır. Ön ve arka kapakların murakkalarının arasına yerleştirilen yeni deri tamamlamaları uzun bırakılarak, bu parçalar sırtta birleştirilmiştir. Daha sonra zayıf durumdaki orijinal sırt derisi de bu kısma yapıştırılmıştır.

KONSERVASYON - CİLT

Çehargûşe kapakların üzerinde yer alan tekstilin eksik kısımlarının tamamlanması işlemi, nötr bir renk ile boyanmış kalın Japon kâğıdı kullanılarak yapılmıştır. Bu uygulamada Japon kâğıdı liflendirilerek, sadece lif kısımları ve tekstilin kâğıtla birleşeceği kısımlar yapıştırılmış; orijinal tekstile fazla yük bindirmekten kaçınılmıştır. Aşınan deri yüzeylerine az miktarda nişasta sürülerek bu kısımlar sağlamlaştırılmıştır. Eser, ebatlarına uygun olarak asitsiz müze kartonundan hazırlanan koruyucu kutu içerisine yerleştirilerek konservasyon işlemleri tamamlanmıştır.

ÖNCESİ & SONRASI

Ön kapak

ÖNCESİ & SONRASI

Arka kapak

ÖNCESİ & SONRASI

Arka kapak ve mıklep dışı

ÖNCESİ & SONRASI

Ön kapak içi ve yan kâğıt

ÖNCESİ & SONRASI

Arka kapak içi ve mıklep içi

ÖNCESİ & SONRASI

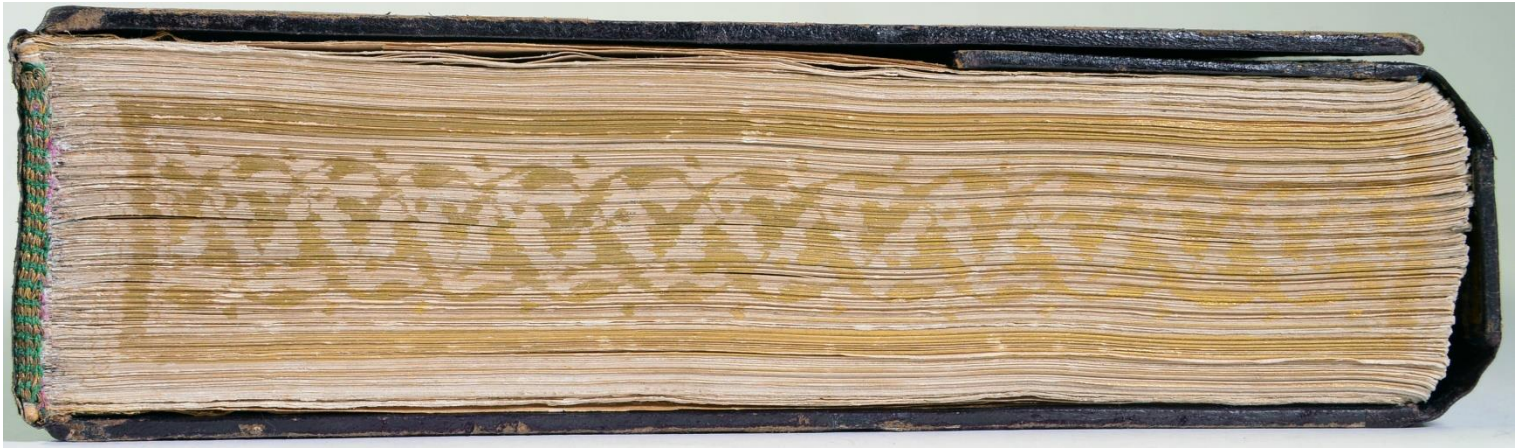
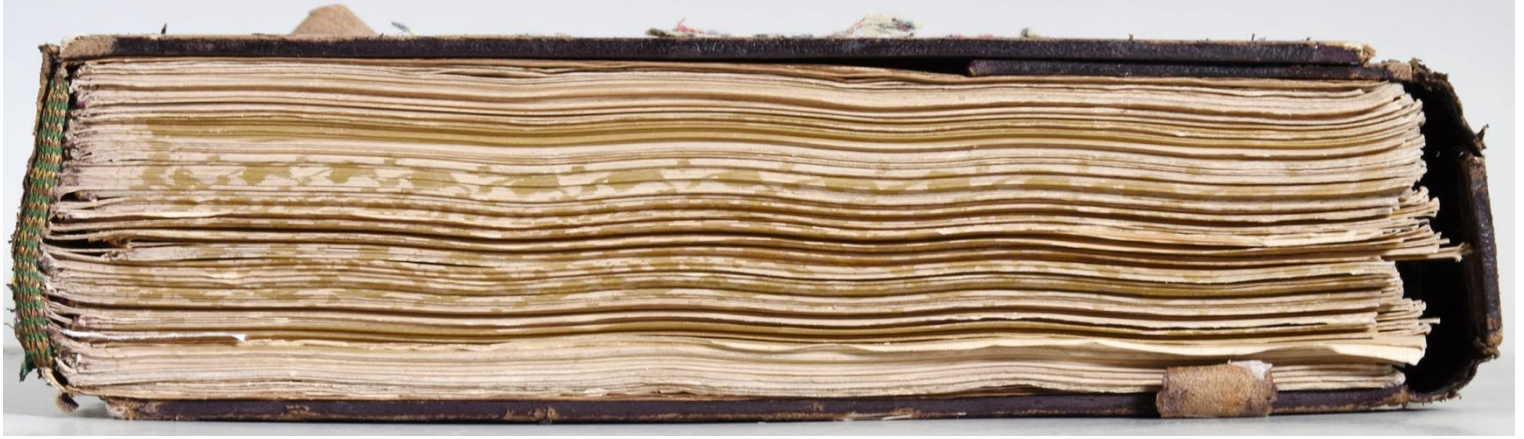

Arka kapak içi ve yan kâğıt

ÖNCESİ & SONRASI

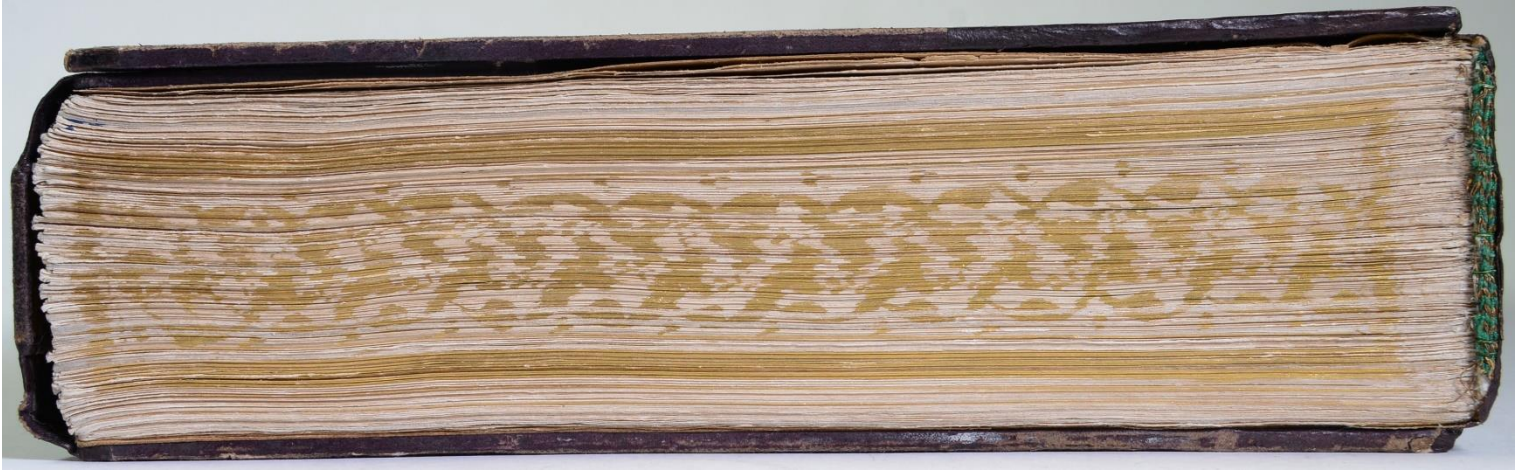
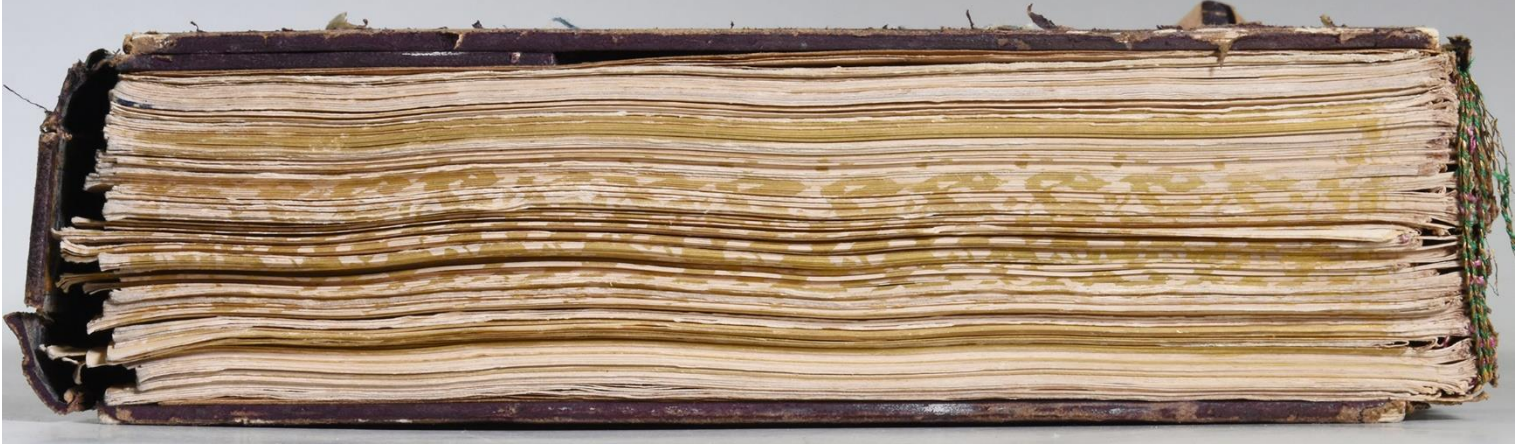

ÖNCESİ & SONRASI

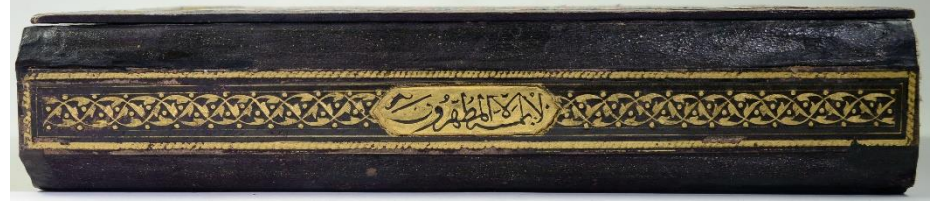
Baş

ÖNCESİ & SONRASI

Etek

ÖNCESİ & SONRASI

Ön kenar (Ağız) ve sırt